

Status en bescherming van DE ZOMERTORTELT (*Streptopelia turtur*)

samenstelling, vertaling en foto's door Charles van de Kerkhof

Zomertortel vooraan, Turkse tortel achteraan

1970-1990

Het is sinds de jaren negentig bekend dat de zomertortel (*Streptopelia t. turtur*) in aantallen aan het afnemen is in zijn oorspronkelijke habitat. Een afname die begon vanaf 1970 en waarvoor er in 1994 verschillende redenen zijn aangedragen: als eerste de intensivering van de landbouw in de broedgebieden van de zomertortel, voornamelijk in West-Europa; ten tweede de jacht in het overwinteringsgebied en tijdens de voorjaarsrek; en ten derde door de massale droogte in de overwinteringsgebieden in Afrika (BirdLife International, 1994).

Naast bovenstaande specificering van de afname van de zomertortel werden er destijds ook oplossingen aangeboden: namelijk het onderhouden en verbeteren van de broed- en overwinteringsgebieden, met speciale vermelding van het verminderen van het gebruik van herbiciden in de landbouw; de voorjaarsjacht zou volledig moeten stoppen en de jacht in de overwinteringsgebieden zou beter gereguleerd moeten worden. Aldus *Birds in Europe: their conservation status* van BirdLife International uit 1994.

De reden dat we destijds niet veel wisten over de status van de zomertortel is dat er vrijwel geen onderzoek plaats heeft gevonden naar zomertortels. Voornamelijk in Groot-Brittannië en in Frankrijk is er specifiek onderzoek uitgevoerd naar de afname van zomertortels. Van de overige Europese landen waren er weinig specifieke cijfers over de populatietrend van deze vogels.

1990-2018

In 2007 wisten we iets meer van de populatie van de zomertortel en werd de populatie geschat tussen de 3,5 en 7,2 miljoen broedparen (BirdLife International, 2004a). Het verschil is gigantisch omdat niet bekend was hoeveel vogels er in Rusland en Turkije voorkwamen. Zonder deze laatste twee landen werd de populatie zomertortels geschat tussen de 2,2 en 3,8 miljoen broedparen. In de 25 landen die bij de EU aangesloten waren tussen 2004-2006 werden de broedparen geschat tussen de 1,6 en 2,6 miljoen, en dat zou betekenen dat 36-46 % van de totale Europese populatie zich in de Europese Unie bevond (BirdLife International 2004b). De westelijke populatie zomertortels was destijds nog steeds aan het afnemen. De Centraal-Europese populatie zomertortels was stabiel. De enige twee landen waar de zomertortel destijds toenam in Europa waren Frankrijk en Roemenië (BirdLife International, 2004a).

In hetzelfde jaar is er een managementplan opgesteld voor de zomertortel met een looptijd van drie jaar (2007-2009). In dit managementplan zijn vier belangrijke bedreigingen geïdentificeerd voor de zomertortel: namelijk als eerste de vernieling en verandering van de broedhabitat, veroorzaakt door intensivering van de landbouw. Ten tweede de droogte en de klimaatveranderingen in de overwinteringsgebieden. Als derde de jacht op zomertortels, voornamelijk de jacht tijdens de voorjaars trek en tijdens de broedperiode. Als vierde aspect wordt ook de competitie met de Turkse tortel als bedreiging voor de zomertortel genoemd.

Aangezien de situatie van de zomertortels hard achteruitgaat, wordt er niet alleen gefocust op de drie jaar van dit managementplan en wordt er ook al gekeken naar het opstellen van een actieplan met een tijdsbestek van 10 jaar om daarmee de

zomertortel terug te kunnen brengen naar een gunstige staat van instandhouding in de Europese Unie.

De kortetermijndoelen voor dit driejarig managementplan 2007-2009 waren:

- Implementatie van verbeterd management (inclusief herstel) van broedhabitat;
- Het verzamelen van wetenschappelijke data over populatietrends, de ecologie en de dynamiek van de populatie zomertortels, in zowel het broedgebied als in het overwinteringsgebied;
- Analyse van mogelijke competitie met de Turkse tortel;
- En het verzamelen van meer wetenschappelijke data om een beter zicht te krijgen op de invloed van de jacht op de populatie zomertortels.

Het is ondertussen een kleine 20 jaar geleden dat de afname van *S. t. turtur* beschreven werd door BirdLife International. De oorzaken van afname zijn vrijwel dezelfde gebleven in de laatste 20 jaar. Van daadwerkelijke actie op de aangegeven verbeterpunten uit de jaren negentig is tot heden weinig te merken geweest op Europese schaal. Gelukkig zit daar verandering in.

Voornamelijk in Groot-Brittannië zijn de handen ineengeslagen om de achteruitgang van de zomertortel tegen te gaan. Hiervoor is in mei 2012 *Operation Turtle Dove* in het leven geroepen door de Royal Society for the Protection of Birds (RSPB), Conservation Grade, Pensthorpe Conservation Trust en Natural England. *Operation Turtle Dove* doet onderzoek naar de broedgebieden van zomertortels, creëert nieuw foerageer- en broedgebied, zorgt voor een veiligere migratieroute en doet onderzoek naar de migratieroute van en naar de overwinteringsgebieden.

Nest van een zomertortel

2018-2028

De uitkomsten van het managementplan van 2007-2009 resulteerden in een 'International Single Species Action Plan for the Conservation of the European Turtle-dove *Streptopelia turtur* (2018-2028)'. Dit tienjarig actieplan, geproduceerd door de Royal Society for the Protection of Birds (RSPB), is in 2018 van start gegaan.

Heden ten dage wordt de broedpopulatie zomertortels geschat op 2,4 tot 4,2 miljoen vogels in de Europese Unie, ongeveer 75 % van de totale 2,9 tot 5,6 miljoen broedparen in Europa. De totale populatie zomertortels wordt geschat op 13 tot 48 miljoen broedparen (Fisher et al., 2018).

De zomertortel valt onder Annex II/deel B van de Birds Directive. Dat wil zeggen dat het om een soort gaat die bejaagd mag worden, maar waarbij de jachtperiode gelimiteerd is en waarbij jagen verboden is wanneer de vogels op hun kwetsbaarst zijn, namelijk tijdens de voorjaarsstrek naar het broedgebied, tijdens de broedperiode en tijdens het grootbrengen van de jongen (European Commission, 2019). Sinds 2015 staat de zomertortel op de IUCN Rode Lijst als kwetsbare soort, hij staat als bijna bedreigd aangegeven in de EU28 en wordt als kwetsbare soort vermeld in BirdLife International's Europe region.

De drie grootste bedreigingen van de zomertortel zijn nog steeds: verlies van habitat in zowel broedgebied als overwinteringsgebied, gerelateerd aan landgebruik en veranderingen in landbedekking; ten tweede het illegaal bejagen en vangen, voornamelijk tijdens de voorjaarsstrek en tijdens het broedseizoen; en als derde dat de aantallen zomertortels die legaal bejaagd mogen worden veel te hoog zijn.

Andere bedreigingen voor de zomertortel zijn ziektes (o.a. *Trichomonas gallinae*), competitie met andere soorten, het per ongeluk en opzettelijk vergiftigen, en weersinvloeden en klimaatveranderingen.

Het uiteindelijke doel van het 10-jarig actieplan is om de populatie van de zomertortel te herstellen naar een gunstige status, zodat deze soort veilig kan worden verwijderd uit de *Globaal Bedreigd* categorie van de IUCN Rode Lijst. De belangrijkste doelstelling is een halt toe te roepen aan de afname van de zomertortel in zijn totale verspreidingsgebied, waarbij tevens voorbereidingen getroffen worden om een toename van de populatie in elke vliegzone te bewerkstelligen gedurende het volgende actieplan (2028-2038).

Zomertortel op het nest

Zomertortel vooraan, Turkse tortel achteraan

De zeven doelstellingen uit het *Actieplan 2018-2028* zien er als volgt uit:

Directe beschermingsacties: (de meest kritische eerst)

1. Op de broedplaatsen wordt een goede kwaliteit leefgebied onderhouden en aangelegd met water en voedsel beschikbaar en toegankelijk;
2. Illegale jacht in de Europese Unie wordt uitgeroeid, en elders verminderd;
3. Legale jacht over het hele verspreidingsgebied van de zomertortel vindt plaats op een duurzaam niveau;
4. Op belangrijke locaties voor tussenlandingen en overwintering wordt een leefgebied van goede kwaliteit onderhouden en aangelegd met water en voedsel beschikbaar en toegankelijk.

Ondersteunende acties:

5. De internationale samenwerking wordt gestimuleerd door het delen van informatie en expertise mogelijk te maken;
6. Kennis en inzicht van belanghebbenden wordt vergroot;
7. Kennislacunes worden opgevuld, uiterst belangrijk op gebieden die bijdragen tot een beter begrip van factoren die op de overwinteringsgebieden inwerken.

Zoals hierboven vermeld is het erg lastig om de populatie zomertortels in de Europese Unie en op het Europese continent in te schatten. We weten dat zomertortels,

voornamelijk in West-Europa, hard achteruitgaan. Het 10-jarig actieplan geeft per doelstelling heel specifiek weer waar tekortkomingen in onze kennis van en over zomertortels aanwezig zijn, evenals acties die ondernomen moeten worden om de doelstelling te kunnen behalen. Het 'International Single Species Action Plan for the Conservation of the European Turtle-dove *Streptopelia turtur* (2018-2028)' is pas net van start gegaan. De toekomst zal ons vertellen hoe het gaat verlopen.

Bibliografie

- BirdLife International, (2004a) – Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife Conservation series, n°12.
- BirdLife International, (2004b) – Birds in the European Union: a status assessment. Wageningen, The Netherlands: BirdLife International.
- Del Hoyo, J., Elliott, A. & Sargatal, J. eds., (1997) Handbook of the Birds of the World. Vol. 4. Sandgrouse to Cuckoos. Lynx Edicions, Barcelona.
- European Commission, Environment, Natura and Biodiversity, EU Nature Law, Birds Directive. Birds Directive Website geraadpleegd op 16-04-2019 http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/birdsdirective/index_en.htm
- Fisher I, Ashpole J, Scallan D, Proud T and Carboneras C (compilers), (2018) International Single Species Action Plan for the conservation of the European Turtle-dove *Streptopelia turtur* (2018 to 2028). European Commission 2018
- Lutz, M. & Jensen, F., (2007) Management plan for Turtle Dove (*Streptopelia turtur*) 2007-2009. European Communities.
- Operation Turtle Dove. Saving a bird on the brink. Website geraadpleegd op 16-04-2019 <https://www.operationturtledove.org/>
- Sovon Vogelonderzoek Nederland, (2018) Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Tucker, G. M. and Heath, M. F., (1994) Birds in Europe: their conservation status. Cambridge, U.K.: BirdLife International (BirdLife Conservation Series no. 3).

■